

УДК 781.63:316.77

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2025-46-22>**Іоанн Геннадійович Воронко**

ORCID: 0009-0000-6943-6521

аспірант кафедри історії музики та музичної етнографії
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової
johanesvoronko@gmail.com

ПОСЕРЕДНИЦЬКА ФУНКЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРИГЕНТА: РІВНІ ТА ЗМІСТ

Мета роботи — висвітлення значимості посередницької функції постаті диригента, надання ознаки даної функції як медіативної та визначення диригента як медіатора між автором музичного твору, виконавцем та слухачем. **Методологія дослідження** спирається на історичний, культурологічний та аналітичний підходи. **Наукова новизна** полягає в музикознавчому осмисленні, оцінці та теоретичному обґрунтуванні терміна «медіація», а також у впровадженні його в аналіз творчої діяльності диригента з акцентом на його посередницькій функції.

Висновки. Музичний твір має свій неповторний музичний образ, який втілюється у специфічних для музики засобах виразності та у точці перетину задуму композитора з інтерпретацією виконавця. Процес осягнення образно-сміслового змісту музичного твору в роботі з колективами та його винесення на сцену можна описати ланцюговими схемами «авторський задум — диригент — виконавець» та «авторський задум — виконавець та диригент — слухач». Медіація — це процес посередництва, в якому існує третя сторона (посередник, медіатор), що допомагає взаємодіяти двом або більше сторонам, які мають різні позиції, досвіди, інтереси чи смислові горизонти. Вона зосереджена на налагодженні комунікації, перекладі та узгодженню смислів. Диригент є своєрідним медіатором між автором музичного твору та виконавчим колективом, між виконавчим колективом і слухачем, та між автором і слухачем. Подібно до інтерактивної медіації у мовній сфері, він перекодовує семантичний зміст музичного тексту, передаючи його художній сенс у можливому поєднанні свого бачення виконавцям через жести, темп, динаміку та інтонаційні нюанси. В той же час його діяльність може містити характеристики неінтерактивної медіації, створюючи сприятливі умови для творчої взаємодії всіх учасників процесу музичного виконання. Таким чином, можна розрізнити медіативні процеси на два основні типи, що пов'язані з процесом врегулювань — на репетиційному рівні «автор-виконавець», та рівні концертного показу «автор-слухач», — кожен з яких може бути як інтерактивним, так і мати неінтерактивні аспекти. Така подвійність медіаційної природи

диригентського процесу робить його унікальним простором культурного діалогу, де зустрічаються автор, інтерпретатор і публіка, і де музика стає мовою взаєморозуміння.

Ключові слова: диригент, діяльність диригента, диригування, медіація, сприйняття твору, виконавець, слухач, медіатор, медіативна функція.

Voronko Ioann Gennadiyovych, Postgraduate Student at the Department of Music History and Musical Ethnography of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music

The mediatory function of the conductor's activity: levels and meaning

Research objective. The aim of the study is to highlight the significance of the mediatory function of the conductor, to define this function as mediative, and to conceptualize the conductor as a mediator between the author of a musical work, the performer, and the listener. **The methodology of the research** is based on historical, cultural, and analytical approaches. **The scientific novelty** is created by the musicological assessment and substantiation of the term “mediation” and its application to the analysis of the conductor's creative activity, with particular attention to the mediatory nature of this function.

Conclusions. A musical work possesses its own unique artistic image, manifested through the expressive means specific to music and through the intersection of the composer's intention with the performer's interpretation. The process of comprehending the figurative and semantic content of a musical work in ensemble practice and presenting it on stage can be described through the chains “composer's intention – conductor – performer” and “composer's intention – performer and conductor – listener.” Mediation is a process of facilitation in which a third party (a mediator) assists two or more sides that hold different positions, experiences, interests, or semantic horizons in interacting. It focuses on establishing communication, translating, and coordinating meanings. The conductor acts as a mediator between the author of the musical work and the performing ensemble, between the ensemble and the listener, and between the author and the listener. Similar to interactive mediation in linguistic contexts, the conductor recodes the semantic content of the musical text, conveying its artistic meaning – combined with his or her own interpretive vision – to performers through gesture, tempo, dynamics, and intonational nuance. At the same time, the conductor's activity may also contain characteristics of non-interactive mediation, creating favourable conditions for the creative interaction of all participants in the performance process. Thus, mediative processes can be divided into two main types associated with regulation at the levels “author-performer” (rehearsal stage) and “author-listener” (concert presentation), each of which may include both interactive and non-interactive aspects. This dual nature of mediation in conducting makes it a unique space of cultural dialogue, where the composer, interpreter, and audience encounter one another, and where music becomes a language of mutual understanding.

Key words: conductor, conducting activity, conducting, mediation, perception of the work, performer, listener, mediator, mediating function.

Актуальність дослідження. Проблема сприйняття музики у різні часи завжди мала актуальність та була у центрі уваги багатьох виконавців, педагогів, вчених-психологів. Ще за часів античності було помічено, що такі специфічні компоненти музики, як мелодія та ритм, здатні впливати як на психоемоційний стан людини, так і на перебудову його внутрішнього світу. Аристотель пояснював це тим, що у основі музики лежать зародки моральних станів: «Ритми й мелодія відображають щонайправдивіше гнів і лагідність, мужність і поміркованість та всі протилежні їм риси, а також решту моральних якостей. Це видно з досвіду: слухаючи музику, ми змінюємося в настрої» [1].

Не варто заперечувати, що сприйняття музики – це складний багатоплановий процес: в ньому переплітаються сенсорні відчуття музичних звуків (висота, тембр, сила і т.д.), осмислення попереднього досвіду, асоціації з тим, що відбувається в даний час, слідування за розвитком музичних образів, їх переживання та оцінка.

Очевидно, що будь-який музичний твір має свій неповторний музичний образ. Він виникає як результат перетинів задуму композитора, задуму виконавця та сприйняття слухача, він може втілитися у специфічних для музики засобах виразності. Коли людина слухає музику, вона сприймає не безглузді комбінації звуків, а логічне, впорядковане ціле, здатне схвилювати його, змусити замислитися. Справжнє сприйняття музики завжди змістовно, оскільки воно спрямовано розумінню музичного образу. І саме на межі авторського задуму, його втілення і сприйняття опиняється фігура диригента – організатора, ведучого та медіатора.

Метою роботи стане висвітлення значимості посередницької функції постаті диригента, надання ознаки даної функції як медіативної та визначення диригента як медіатора між автором музичного твору, виконавцем та слухачем. **Наукову новизну** становлять музикознавчі оцінка та обґрунтування терміну «медіація» та впровадження його у аналіз творчої діяльності диригента, зосереджуючи увагу на його «посередницькій» функції. **Методологія дослідження** спирається на історичний, культурологічний та аналітичний підходи.

Виклад основного матеріалу. Робота диригента – чи то керівника аматорського колективу, чи головного хормейстера оперного театру – охоплює широкий спектр професійних обов'язків. Значну частину часу він присвячує музичній підготовці вистави, роботі над вивченням партій виконавцями, організації та вдосконаленню звучання оркестру. Однак ця діяльність не зводиться лише до технологічних аспектів: у ній зосереджена істотна частина творчого процесу. Адже підготовка музичного твору чи сценічної постановки передбачає врахування музично-сміслової та драматургічної концепції, яку формує і приймає виконавський колектив. Це особливо важливо і актуально у сьогоденні, коли «сучасний музикант стикається з проблемою універсального оволодіння художньо-технологічною стороною багатьох музично-історичних стилів і, водночас, – новітніми виконавськими прийомами» [6].

Інша важлива функція диригента полягає у тому, щоб у процесі виконання впливати на колектив, на розвиток його діяльно-емоційного сенсу в процесі вивчення та виконання. В цьому проявляється світоглядний аспект диригентської діяльності, завдяки якому один і той самий твір може мати дуже різні тлумачення під керівництвом різних керівників.

Одна з головних функцій диригента полягає в концентруючому вольовому початку, який організовував би художній процес, музичне сприйняття твору виконавським колективом. І. Шатовою у низці досліджень було визначено, що це мистецтво вимагає особливої психологічної енергії, концентрація якої у пам'яті та уяві дозволяє транслювати художньо-змістову інформацію як жестом, а й виразом обличчя, мімікою, поглядом [6].

Це стосується не тільки репетиційної роботи але й, особливо, концертного виконання. Багато дослідників у своїх працях відзначають значимість невербального спілкування диригента з колективом під час виступу. На сцені диригент повинен керувати виконавським процесом за допомогою диригентського жесту, вольового погляду, виразної міміки та пластики тіла. Так, Д. Григорєва вказує на мову міміки і

жесту як «на доступну, зрозумілу, красномовну» і яка «викликає ряд асоціацій різної якості» [2], Я. Кириленко привертає увагу феномену диригентської хореографії що створює унікальний стиль, розширючи межі взаємодії між диригентом і колективом [3], В. Касьянов розглядає диригентський жест, як основу мови диригента, що «обумовлює ефективну комунікацію диригента і виконавців» [4].

Висвітлені вище якості та функції диригента дозволяють розглянути його як «медіатора».

Поняття медіації широко використовується у правознавстві та сфері правозастосування. У сучасних правових системах вона розглядається як одна з ключових форм альтернативного врегулювання конфліктів та широко застосовується у процесуальній практиці. У широкому сенсі медіація – це процес посередництва, в якому існує третя сторона (посередник, медіатор), що допомагає взаємодіяти двом або більше сторонам, які мають різні позиції, досвіди, інтереси чи смислові горизонти. Тобто медіація не обов'язково може бути зосереджена на конфлікті. Вона зосереджена на налагодженні комунікації, перекладі та узгодженню смислів. У соціальних та культурних медіа цей термін означає посередницьку роль засобів (media) або технологій у формуванні значень. Медіація також знайшла своє визначення і як якісно новий новий підхід у методиці навчання іноземних мов.

Саме на останньому тлумаченні зосереджено особливу увагу, так як у дослідженнях цього напрямлення було знайдено багато загального у практиці диригентської діяльності.

У своїх працях О. Пасічник вказує на медіативні підходи як на ефективні засоби покращення процесу вивчення мов і підготовки людини до міжкультурної комунікації. Автор підкреслює, що медіація полягає не лише у володінні мовою, а й у розумінні особливостей етикету, традицій, сталих мовних конструкцій та культурних відмінностей. Такий підхід акцентує увагу на ролі медіатора як посередника у процесі порозуміння між представниками різних культур [5].

Автор статті привертає увагу таким видам медіації у практиці мовного спілкування:

– **інтерактивна медіація**, коли в процесі спілкування комунікатор передає певний обсяг інформації реципієнту з метою отримати від нього відповідну реакцію. Медіатор підтримує інтерактивність цього процесу, передаючи повідомлення від комунікатора до реципієнта і навпаки [4, с. 216];

– **неінтерактивна** у якій медіатор як представник однієї лінгвокультури забезпечує розуміння своїм співрозмовником, представником іншої, незрозумілих тому об'єктів і явищ іншої культури [4, с. 217].

Розглядаючи ідеї статті у ширшому контексті та екстраполюючи її на диригентську практику, можна стверджувати, що медіація також має важливе значення і в професійній діяльності диригента, який виступає посередником між композитором, виконавцями та слухачами. Як і у сфері міжкультурної комунікації, у диригентській практиці основним завданням є досягнення взаєморозуміння, узгодження індивідуальних і колективних намірів, створення гармонійного простору спільної творчості.

Як і мовний медіатор, диригент повинен володіти не лише професійними знаннями, а й розвиненими комунікативними та соціальними навичками. Серед них – висока культура спілкування, знання історико-культурного контексту музичних стилів, емоційна стійкість та самоконтроль, що забезпечують продуктивність вивчення музичного твору, здатність до невербальної комунікації та управління емоційним станом колективу як під час репетиції так і під час концертного показу. Ці риси допомагають диригенту ефективно виконувати роль посередника, спрямовуючи взаємодію учасників до спільної мети – художньої єдності виконання.

Таким чином, процес репетиційної роботи диригента з колективом можна розглядати через призму інтерактивної медіації, описаної О. Пасічником у контексті мовної освіти.

У цьому процесі відбувається живий діалог і взаємодія між авторським текстом (як джерелом смислу) та виконавцями (як носіями інтерпретації). Диригент виступає медіатором, який посередницьки пов'язує авторський задум із живим звучанням

твору. Інтерактивність тут полягає в постійному обміні реакціями – жестами, інтонаційними уточненнями, корекціями виконання – між диригентом і музикантами. Така взаємодія є аналогом «комунікативної ситуації» в мовній медіації, коли вчитель або учень опосередковують взаєморозуміння між двома сторонами через спільну діяльність.

Водночас репетиційний процес може містити й неінтерактивні аспекти медіації, коли диригент виступає представником певної музичної культури чи стилю, знайомлячи колектив з особливостями інтонаційної мови, артикуляції чи ритміки, властивими конкретній традиції. Наприклад, диригент-композитор, який репетирує власний твір, фактично є медіатором між собою як автором і колективом як виконавцями.

Інший приклад – диригент як представник національної диригентської школи, який передає колективу специфіку свого регіону через культурні коди – інтонаційні, ритмічні, мовні нюанси, що формують справжній сенс виконуваної музики. Це саме і є неінтерактивна медіація, коли знання або культурна інформація передаються «через посередника», але не через безпосередній діалог між рівноправними сторонами.

Розглядаючи більш детально процеси посередництва диригентської фігури та спираючись на моделі інтерактивної та неінтерактивної медіації що були наведені в статті, можемо сформулювати свого роду структуру, де є дві сторони, що потребують порозуміння, і посередник, який прагне його врегулювання:

– перша – інтерактивна, де сторона А – Авторський задум музичного твору, і сторона В – виконавець, конфлікт між якими полягає в якісному музичному сприйнятті виконуваного твору, його розумінні та взаємопроникнення (рис. 1);

Рис. 1

– друга – інтерактивна, де сторона В – Виконавець, і сторона С – Слухач, непорозуміння між якими також полягає на

етапі музичного сприйняття, а також запровадження певної думки, сутності опуса від Виконавця до Слухача з метою включити другого в процес активної співтворчості та співпереживання ідеям та образам (рис. 2).

Рис. 2

Але виникає питання: з ким вступає в діалог слухач – з виконавцем чи з автором? На перший погляд, здається, що слухач взаємодіє безпосередньо з виконавцем, однак на глибинному рівні відбувається медіація авторського задуму через виконавця і диригента. Диригент і виконавці у цьому контексті є рівнозначними посередниками між автором і слухачем, адже саме через їхню, узгоджену, інтерпретацію відбувається, так би мовити, «переклад» авторського смислу. Це все ще інтерактивна медіація у сприйнятті, бо між твором і слухачем відбувається емоційний і сенсовий обмін, але з певною особливістю де диригент та виконавець є одночасно медіаторами у діалозі між автором та Слухачем, у якому, в той же час, Диригент контролює та керує процеси виконання та втілення задумів із виконавцем (рис. 3).

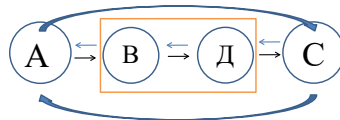

Рис. 3

Водночас у концертному контексті можуть бути присутні й елементи неінтерактивної медіації. Наприклад, коли диригент або ведучий концерту звертається до публіки, пояснює зміст програми, вводить слухачів у певний наратив чи культурний контекст, створює умови для глибшого розуміння твору.

У такій ситуації диригент виступає медіатором між слухачем і культурним змістом музики, допомагаючи публіці «ознайомитися» з незнаним або складним художнім матеріалом. Це також

форма культурної медіації, де диригент стає провідником смислів і носієм певної культурної компетентності (рис. 4).

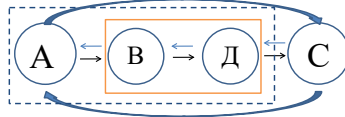

Рис. 4

Саме в цих множинних взаємодіях постає диригента постає своєрідним посередником-урегулятором усіх нюансів даного діалогічного процесу. Таким чином, можемо розрізнити медіативні процеси на два основні типи, що пов'язані з процесом врегулювань на рівнях «автор-виконавець» – «репетиційна» та «автор-слухач» – «концертний показ», кожен з яких може бути як інтерактивним, так і мати неінтерактивні аспекти.

На «репетиційному» етапі диригент-медіатор може:

- обговорювати твори з виконавським колективом, занурювати виконавця в їх контекст: епоха, жанр, автор, стилістика, суттєві деталі виконання твору, що можуть вплинути на його інтерпретацію;

- активно взаємодіяти з виконавцями на рівнях вербальної та невербальної комунікації, уточнення трактування тих чи інших моментів виконання музичного твору з метою ефективної та продуктивної роботи.

Етап «концертного показу» характеризується такими діями диригента-медіатора, як:

- контроль виконання твору на сцені, передача хору ті почуття, які відчуває він сам, інтерпретуючи цей твір;

- забезпечення ефективності взаємодії між сторонами, допомога у пошуку порозуміння один-одного – розкриття та донесення художнього задуму слухачеві, з метою цілісного сприйняття музичного образу та досягнення естетичного афекту як від виконавця – від результату творчо-виконавського процесу – так і від слухача – дія активної співтворчості та співпереживання.

Висновки. Музичний твір має свій неповторний музичний образ, який втілюється у специфічних для музики засобах вираз-

ності та у точці перетину задуму композитора з інтерпретацією виконавця. Музичне сприйняття спрямоване на досягнення порозуміння та осмислення тих значень, якими наділена музика як мистецтво, як особлива форма відображення дійсності та як естетичний художній феномен.

Процеси осягнення музичного твору в роботі з колективами та його винесення на сцену можна описати медіативними ланцюговими схемами «авторський задум – диригент – виконавець» та «авторський задум – виконавець та диригент – слухач».

Медіація – це процес посередництва, в якому існує третя сторона (посередник, медіатор), що допомагає взаємодіяти двом або більше сторонам, які мають різні позиції, досвіди, інтереси чи смислові горизонти. Вона зосереджена на налагодженні комунікації, перекладі та узгодженню смислів. Диригент є своєрідним медіатором між автором музичного твору та виконавчим колективом, між виконавчим колективом і слухачем та між автором і слухачем. Подібно до інтерактивної медіації у мовній сфері, він перекодує семантичний зміст музичного тексту, передаючи його художній сенс у можливішому поєднанні свого бачення виконавцям через жести, темп, динаміку та інтонаційні нюанси, в той же час може містити характеристики неінтерактивної медіації, створюючи певні умови для творчої взаємодії всіх учасників музичного акту.

Така подвійність медіаційної природи диригентського процесу робить його унікальним простором культурного діалогу, де зустрічаються автор, інтерпретатор і публіка, і де музика стає мовою взаєморозуміння між культурами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арістотель. Політика / пер. з давньогрец. та прим. О. Кислюка. Київ : Основи, 2000. 320 с.
2. Григорєва Д. Методи розвитку невербальних засобів комунікації студента-хормейстера в класі диригування. Наукові записки БДПУ, 2020. Серія : Педагогічні науки. Вип.1. Бердянськ : БДПУ. С. 233–240.
3. Кириленко Я. О. Диригентська хореографія : образно-виконавський аспект. *Міжнародний науковий журнал Грааль науки*, березень 2024, №37, Вінниця-Відень. С. 517–521.

4. Малахова М., Касьянова, В., Ткачук, В., Касьянов, В. Семантика диригентського жесту в контексті техніки, художньої реалізації та професійної підготовки студентів. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*, (219), 2025. С. 193–201.

5. Пасічник О. С. Міжкультурна медіація – переосмислення місці і ролі рідної мови у навчанні іноземних мов. *Проблеми сучасного підручника*, № 22, Київ, С. 213–223.

6. Шатова І. А. Диригентські основи Одеської хорової школи : науково-творча спадщина та сучасні аспекти теорії хорового диригування. *Музичне мистецтво і культура*. Вип. 35 № 2. 2023. С. 25–42.

REFERENCES

1. Aristotle. (2000) *Politics* / trans. from ancient Greek and with annotated by O. Kyslyuk. Kyiv: Osnovy. 320 p.

2. Grigorieva, D. (2020) Methods of developing non-verbal means of communication of a student choirmaster in the conducting class Scientific notes of the BDPU. Series: Pedagogical sciences. Issue 1. Berdyansk: BDPU, P. 233–240.

3. Kyrylenko, Ya. O. (2024) Conducting choreography: figurative and performance aspect International scientific journal Graal of Science, March, No. 37, Vinnytsia-Vienna, P. 517–521.

4. Malakhova, M., Kasyanova, V., Tkachuk, V., & Kasyanov, V. (2025) Semantics of conducting gesture in the context of technique, artistic realisation and professional training of students. *Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences*, (219). P. 193–201.

5. Pasichnyk, O. S. (2019). Intercultural mediation - rethinking the place and role of the native language in teaching foreign languages Problems of a modern textbook, No. 22, Kyiv, pp. 213–223.

6. Shatova, I. A. (2023) Conducting foundations of the Odessa choral school: scientific and creative heritage and modern aspects of the theory of choral conducting. *Musical art and culture. Scientific bulletin. Volume 2 No. 36. Odesa*. P. 25–42.

Дата першого надходження статті до видання: 14.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.12.2025